milý řehoři

karel šiktanc

KAROLINUM

milíře hoří

Milý Řehoři, milíře hoří

Karel Šiktanc

Uspořádaly a k vydání připravily
Romana Potěšilová Vlková a Hana Vildová

Na obálce je použit motiv z článku Josefa Zahradníčka
publikovaného u příležitosti šedesátých narozenin
Karla Šiktance v časopise *Hádanka a křížovka* 14/1988.

Vydala Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum
Praha 2026
Ediční spolupráce Jaromír Slomek
Odborný konzultant Jiří Adamčík
Redakce Juan Zamora
Obálka, grafická úprava a sazba
DTP Nakladatelství Karolinum
Vydání druhé, rozšířené, v Karolinu první

© Univerzita Karlova, 2026
© Karel Šiktanc – heirs, 2026
Editors © Romana Potěšilová Vlková, Hana Vildová, 2026
Foreword © Jiří Adamčík, 2026
Afterword © Hana Vildová, 2026

ISBN 978-80-246-6288-6
ISBN 978-80-246-6291-6 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

BÁSNÍK KAREL ŠIKTANC A ČESKÁ SLOVNÍ HÁDANKA

JIŘÍ ADAMČÍK

Se jménem Lenka Tršická, což byl hádankářský pseudonym Karla Šiktance, přesmyčka z jeho jména a příjmení, jsem se poprvé setkal v roce 1960. Tehdy jsem jako vojín základní služby sehnal v jednom plzeňském stánku PNS do té doby pro mě nedostupný výtisk časopisu *Hádanka a křížovka*; nechávali ho tam jednomu svému zákazníkovi, který se mezitím z Plzně odstěhoval. Tak začala moje hádankářská činnost. Hned mě upoutala celoroční řešitelská soutěž Bystřina se spoustou krásných hádanek od předních autorů, mezi nimiž se pravidelně objevovaly hádanky Lenky Tršické, tedy Karla Šiktance. Někteří hádankáři pravou identitu této fiktivní dámy znali, většina se však domnívala, že ty krásné a dobře řešitelné hádanky vytvořila skutečně žena.

Prvních sedm Šiktancových hádanek se v tomto časopise objevilo v roce 1949, po sedmileté odmlce se staly pravidelnou součástí Bystřiny. V roce 1974 jsem byl pověřen vedením této soutěže a následujících třicet roků jsem měl to potěšení spolupracovat s Karlem Šiktancem, probírat s ním některé aspekty tvorby a zařazovat jeho hádanky do jednotlivých kol soutěže.

Abychom mohli v plné šíři docenit Šiktancovo mistrovství v jeho hádankářské tvorbě, uveďme několik základních informací o českých slovních hádankách a historii jejich vzniku. Na rozdíl od klasických a tzv. lidových hádanek, které provázely lidstvo již od pradávných dob a spočívaly většinou v uhádnutí výsledku na základě předložených indicií, často s vtipnou nadsázkou, jsou slovní hádanky v podstatě slovními hříčkami.

Každý z nás se zaručeně setkal s „řáděním“ tiskařského šotka, který v důsledku překlepů, záměnou písmene, jeho vynecháním nebo přesunutím na jiné místo vytvořil zcela jiné slovo s odlišným významem, které – někdy humorně – změnilo význam původního textu.

V druhé polovině 19. století se začaly objevovat první hříčky tohoto typu, zejména přesmyčky, jako zpestření obsahu různých periodik a díky oblibě těchto hádanek začaly vznikat v časopisech samostatné rubriky a v nich i první pokusy o tvorbu dalších druhů hádanek. Velký zájem čtenářů způsobil, že se počátkem 20. století

začali sdružovat do kroužků, které organizovaly vzájemné řešitelské soutěže. Česká slovní hádanka se dále vyvíjela, vznikaly různé publikace se soubory hádanek a návody k jejich řešení. V roce 1902 začal vycházet speciálně zaměřený časopis *Český hádankář*, který zanikl až ve válečném roce 1941, v roce 1949 začal vycházet zmíněný časopis *Hádanka a křížovka*, který pod upraveným názvem *Křížovka a hádanka* vychází dodnes.

V té době vstoupil Karel Šiktanc úspěšně do řad autorů hádanek oné celoroční řešitelské soutěže Bystřina a po celý zbytek svého dlouhého života přinášel potěšení a radost z krásných hádanek mnoha stům řešitelů.

Po ustavení Svazu českých hádankářů a křížovkářů v roce 1968 nastal prudký vývoj české hádankářské tvorby a dnes počet registrovaných druhů jednotlivých hádanek dosahuje úctyhodného počtu 102, což je světový unikát. Naši autoři tvoří neustále nové náměty hádanek, které se většinou neopakují, což je sledováno prostřednictvím každoročně aktualizované databáze všech námětů od vzniku časopisu *Hádanka a křížovka*, což je již více než 75 let. Ta obsahuje názvy hádanek, jejich náměty, autory a dále názvy, ročníky a čísla časopisů, v nichž byly hádanky zveřejněny.

Naše mateřská řeč – čeština – je díky své rozmanitosti, bohatství slovní zásoby a ohebnosti většiny slovních druhů pro tvorbu slovních hádanek jako stvořená. Chceme-li lépe pochopit, v čem spočívá výjimečnost hádankářské tvorby Karla Šiktance, musíme nahlédnout do „kuchyně“ tvůrce hádanek od vzniku nápadu až po konečnou podobu, v níž je hádanka předložena řešiteli.

Základním stavebním kamenem a vůbec předpokladem vzniku hádanky je její námět, který je současně jejím řešením. Ten se skládá většinou ze dvou částí – náznaku a jádra. Je to obdoba matematické rovnice, při níž se jádro liší od náznaku pouze změnou mezislovních mezer (hádanky typu sloučenka, shodovka), či nerovnosti, kdy se jádro od náznaku liší tzv. druhovou změnou, která je pro každou hádanku závazná a je definována jejím názvem (např. záměnka, vsuvka, pádovka). Přitom platí dvě základní podmínky: jádro nesmí mít s náznakem společný slovní základ a v hádankách, kde změna délky

samohlásek není principem druhové změny (což je např. u čárkovky), se na změnu délky samohlásek nehledí. Má-li námět více náznaků, říkáme jim dílčí náznaky, a druhová změna se musí provést v každém z nich. Je to tzv. tvorba sdružovací.

Když autor na začátku vytvoří námět, je třeba jej podat tak, aby hádanku bylo možno předložit řešiteli, tedy musí vytvořit její podání, což představuje dva kroky: Nejdřív musí vytvořit obepsání všech částí námětu, tedy jejich synonyma či bližší určení (*město*, *květina*, *strom*, *dravec* atd.), a pak musí vytvořit veršovaný útvar, do něhož tyto obepisy začlení ve správném pořadí tak, aby výsledek měl nějaký smysl a splňoval základní podmínky (rým, rytmus).

Nejlépe to ukážeme na příkladu konkrétní hádanky Karla Šiktance zařazené v našem souboru pod číslem 563. Řešení této sloučenky je Op a tři lasice, drak, robátka – opatřila si cedr akrobatka.

Nejprve autor vytvořil námět, v němž díly náznaku jsou: op a tři lasice, drak, robátka, a jádro hádanky je: opatřila si cedr akrobatka. Jak je zřejmé, jádro vzniklo sloučením dílů náznaku (k délce samohlásek se tady nepřihlíží), což odpovídá definici sloučenky; proměnlivé jsou pouze mezery mezi slovy. U jiných hádanek jsou operace jiné, avšak princip změny náznaku na jádro zůstává stejný.

V další fázi tvorby autor vytvořil **obepisy dílů náznaku**: op a tři lasice = ***zvířata***, drak = ***saň***, robátka = ***děti***, a **obepis jádra**: opatřila si cedr akrobatka = ***cirkusačka koupila si strom***. Tyto obepisy pak v tomto pořadí zapředl do konečného doprovodného veršovaného textu a zvýraznil je ***tučnou kurzivou***, aby řešitel věděl, které výrazy vedou k vyřešení hádanky.

Podívejme se, jak se s tím úkolem vypořádal Karel Šiktanc:

Zvířata kvičí, ***saň*** zle dýchá,
děti vylekané, jak by třískl hrom.
Cirkusák chce koupit nóbl živočicha,
cirkusačka koupila si strom.

V takové podobě čtenář hádanku dostává a námět („řešení“) se snaží vyluštit. Výsledná Šiktancova básnička je tedy přitom z pohledu

autorova postupu tvorby až druhotný útvar, tím prvotním je správně vytvořený námět hádanky. Z toho je zřejmé, že českou slovní hádanku nelze posuzovat jako klasickou poezii, v níž autor není vázán žádnými předem danými postupy a má zcela volnou ruku; musíme ji brát jako veršovanou miniaturu, která mohla vzniknout až po splnění řady podmínek.

Šiktancovy hádanky jsou ovšem specifické. Autor dobře znal a vřele miloval českou řeč, dokázal si s ní mistrně pohrát a tvorba slovních hádanek se mu stala jakousi vedlejší, avšak neodmyslitelnou součástí „seriózní" básnické činnosti. Znamenala pro něj příjemnou změnu v poetice, dokázal s lehkostí a jistotou tvořit náměty hádanek i jejich podání a svou radost z tvorby přenášel i na řešitele.

Věřím, že tuto radost zažijí i čtenáři našeho souboru.

BARVÍNEK

K náznaku se přidá přívlastek nebo příslovečné určení s významem zbarvení (*modrý*, *zeleně*, *našedo*, *doběla*, *jako brčál*), skladu a souladu či nesouladu barev (*modrobílý*, *strakatý*, *duhový*, *pestře*), barevného odstínu (*namodralý*), jasu (*tmavý*) nebo kombinace těchto možností (*jako uhel černý*, *namodrale tmavozelený*).

1 ***Pomluvy*** se jako řeka dravá
šíří celou vesnicí,
že prý ***mladé stromky osekává***
přísná žena holčicím.

2 ***Knězovo sdružení*** vyčkává v ústraní,
zda ***dívka zvířeti čumáček poraní***.

3 ***Malby naší Jany ctěné*** dráždí,
rozešla se s námi teta navždy.

4 ***Pes*** vyl, ***pasti*** byly zchystány na léčku,
míval často herec pití pro herečku.

1: (zlaté, rezaté, šedivé) Klípky – zlá Tereza teše dívek lipky
2: Popa liga (zelenosivá) – popálí gazele nos Iva
3: (namodro) Díla sestry, co vážena – nám odrodila se strýcova žena
4: Čajka (černosivá), Isti (vínové) – čaj Kačer nosíval Stivínové

CITOSLOVKA

Jádro vznikne přidáním citoslovce (*hu*, *br*, *ouha* apod.) před náznak, za něj nebo z obou jeho stran.

5 ***Starosti jenom malé ceny***
nad svatbou letí v jedné z vil:
statkáři vzali pod rameny
mládence, který mnoho pil.

6 ***Před dancingem chlapec*** mlčky stojí,
nechce se mu bourat starý chrám.
Tluče právě osm na orloji,
rozkopává druhý trosky sám.

7 ***Chlapec dře se*** na políčku starce,
stíhají ho ***léčky mravokárce***.

8 ***Proudem téci*** z oblak může,
tělo ptáka chrání skruže.

9 ***Lupínek i pohodný i kněz***
na obraze leží blízko skály.
Za nimi, až kdesi u nebes,
staletý strom skrývá hrádek malý.

5: (ku) Laciné soužení (cha) – kulaci nesou ženicha
6: Bořík u baru (inu) – boří Kuba ruinu
7: (pi) Klement orá – pikle mentora
8: (hej) Lít (rup) – hejlí trup
9: (ha) List a ras a kurát (vrz) – halí stará sakura tvrz

10 ***Slabounké pískání*** ptáků,
nádoba pod okny duní.
Myši se bojí i mraků,
táhnoucích nad temnou tůní.

11 „Znám ***tři stromy*** v oboře“ –
drmolí pták na dvoře.

12 ***Město zvučí***, kdosi zpívá,
že prý ***autor zvláštní bývá***.

13 Jenom ať si ***měsíc*** jasní,
ať si ***provaz překáží***.
Velkých mistrů knihy básní
přečtu si hned po stráži.

14 ***Domeček*** se třese.
Hromada kůží se plete všem v cestě.
Klnou mi. Neslyším.
Zdá se mi na mezi o dálném městě.

10: (trá) Pípot, kanystr (ach) – trápí potkany strach
11: (br) Eben, tis, lipka – brebentí slípka
12: (jemináčku) Rio zní – je Mináč kuriózní
13: (hola) Nov, (aha) laso vadí (la) – Holanova, Halasova díla
14: Úl (uh), usní moc (achach) – u luhu sním o Cáchách

15 Jak jen ***dostal se kus ledu***
do batohu opata?
Ještě teď se zpod jehnědů
směje ***pták*** a ***ptáčata***.

16 ***Vyřezaný bůh*** je vidět stěží –
na ***ostrovní kalendáře*** sněží.

17 Tichnou ovce, tichnou kněží,
do města pes těžce běží.

18 Pod korunou staré lípy
zalíbily se mi
mrzutého muže vtipy
o daleké zemi.

19 ***Chlapi slaví triumf.***
Smích a truňk a slzy
polykají s chutí.
Nech je, stoupni za pult,
křič a ***obchod brzy***
skytne obživu ti.

15: Kra (hu) je (cha) v ranci – krahujec, havránci
16: Dia řezba (ham) – diáře z Baham
17: Ku Lhase (tr) kulhá setr
18: (hu) Morousa humor o USA
19: (krá) Muži vítězí (trá) – krám uživí tě zítra

20 ***Špína řeky*** děsí ho dnes posté:
utrpení muže z přízně roste.

21 ***S trávou herec*** nemá dřinu.
Pláč se nese z dálných niv.
Seženou si zeleninu
cizinci dnes kdekoliv.

22 ***Čí ruce, dívenko, při háji***
brankáři ovoce podají?

23 ***Tanec*** tělo rozpaluje,
větří ***šelmy*** ospalé.
Sežeň sobě kousek strůje,
rozběhni se po sále!

24 ***Třese se stavení*** –
a vítr v oknech duje.
Však nic se nemění.
Dál ***atlet beseduje***.

20: Kal (vari) Ebra (tra) – kalvárie bratra
21: (ko) U píce Leraus, (trala) nářek – koupí celer Australan a Řek
22: Kdo u lesa, Káčo (vida) – kdoule Sakáčovi dá?
23: Paso doble (kuku) psi – pás od obleku kup si
24: (plác) Hýbe se dům (á) – Plachý besedu má

25 Už to trvá čtyři hodiny!
Jako prve, potichoučku, kradí
blízko stromů dcerky sestřiny,
špitají si o sladkostech mládí.

26 Že ***herec otevřel*** mi vrata,
já ***letmo kleji*** natotata.

27 ***Město*** hučí, ***buchar*** duní,
v síních plody na výsluní.

28 Tvůj ***obraz zdraví před chorobou***?
Bez konce ***vřava***, spěch a závrati.
Kdekoho kolem mučíš zlobou.
Nech naše štěně volně běhati.

29 Seděl jsem do tmy na pokoji
a řešil jednu otázku:
Zapomněl zlosyn v lodní zbroji
knížečku plnou obrázků?

25: Nadále (jemine) tiše potají nad alejemi neti šepotají
26: Mim (och) odemkl (nu) – mimochodem klnu
27: Náchod (bác), hamr (hele) – na chodbách amrhele
28: (ps) Anamnéza, vír (ej) – psa nám nezavírej
29: Vrah nechal (bum) v ráhnech album

30 ***Podle pomluv troky štípá***
herec při těle,
neb mu do nich sype lípa
listí zetlelé.

31 ***Had kypří zemi***, jak tak spoře
zavrtává se do hlíny.
Step uschová si v jedné noře
zvířata z celé pevniny.

32 ***Řeholník s chutí v cizím městě***
zkoumati bude širý sál,
zda nestojí mu nikdo v cestě
při snaze získat kapitál.

33 Dvorek tu svítí mokrou hlínou,
porost je věčně utlučený.
Bavorák ničí zvíře dřinou
před zraky dcer i vlastní ženy.

30: (ha) Ničí necky prý Haničinec kyprý
31: (pampadam) Anakonda (třesk) ryje – pampa damana k ondatře skryje
32: (pr) Opat rád v Oranu propátrá dvoranu
33: Je denně mech ubit (urá) – jeden Němec hubí tura

34 ***Když pracovník usne,***
ptáci nářek spustí
na ulici rušné
v Sezimově Ústí.

35 ***Pláče zloduch kníže*** blízko vody,
prý ho rmoutí svět.
Co ti po tom? ***Orvi za závody***
pole samý květ.

36 Chceš jistou trefu?
Staň se party vůdcem taky.
Umění šéfů
magnetem je pro diváky.

37 ***Truhláři poškodíme***
stelivo, na němž spíme.

38 Běží ***zvíře***, ***stezka v břízkách***
samý hrb… a ***nápoj*** stydne.
Ženě dál se v nivách stýská
po zimě kdes u bran Vídně.

34: Spí-li chemik, (alou) supi s pilichem i kalous úpí
35: Úpí lotr (hejsasa) Neklan – u pil otrhej sasanek lán
36: (la) Kápů (blik) um láká publikum
37: (pr) Od řemesla muži (ta) prodřeme slámu žita
38: Daman (alou), cesta lesní (hopla), káva – dáma na louce stále sníh oplakává

39 Nejedna kapka skane sem…
Teď začalo se dnít
a ***nad plodinou za lesem***
jen prostý vzplanul svit.

40 Ozvalo se moře. Hlasy cikád…
Ptáci něčí v dáli začli sykat.

41 Jakápak ***špína obtloustlosti***, synu?
Přece jsme ***savci***. Sajme tedy vděčně…
Že prý když jdeme večer ke Karlínu,
prádlo je těsné pouliční slečně.

42 Cizí ***zvíře***, ***sivá soška*** pod ním,
všeho plno, ač kajuta malá.
Oči bloudí po prostoru lodním.
Lodníka by moje sestra brala.

43 Použil ***úskok básník*** v básni zase:
kůň prý ***balkon*** střežil v záři hvězd.
Nervózní moje holka líbala se
s mužským v polích zatím ostošest.

39: Za řepou (hop) (o) u háje záře pouhopouhá je
40: (vida) Husy čísi v Idahu syčí si
41: Kal (hot) kyprosti (tut), (kuš) krti – kalhotky prostitutku škrtí
42: Okapi (tanana), šedá (na) bysta (la) – o kapitána naše Dana by stála
43: Manévr (lala), Skácel (ó), valach (la), pavlán (ech) – má nevrlá láska celovala chlapa v lánech

44 Bílá mašle, modrá kamizolka:
po útesu šilhá nyní holka.

45 ***Skořápka*** je v písku, ***město*** nemá zrní,
řeky část dnes nábřeží už zalila.
Cizinka se cítí jako nahá v trní –
pijana se energicky *zbavila.*

46 ***Nápaditě zlosyn verše skládá***,
lidí budoucnost si z karet hádá.
Malíř možná toužil po bazaru,
tak mu k tomu popřál hodně zdaru.

47 ***Hlodavec*** spí, ***fáze luny*** nastala,
kruté ryby vůbec neberou,
v říjnu dráha rozpadá se u města,
stačí do ní praštit sekerou!

44: Po (kuku) jedné skále (na) pokukuje dneska Léna
45: (och) Lastura, (kuš) Ankara, z Něvy (ho) díl (á) – ochlastu Rakušanka rázně vyhodila
46: (ti) Chytře básní lotr (hu) – Tichý třeba snil o trhu
47: Poletucha (tra), (la) nov, kapři zlí (nu) – po létu chátrá lanovka při Zlínu

48 Vzlétne ***pták***, když pálí ***kruťasové*** v boru,
zvířata hned v zoo vyhledají noru.
Žena do čítárny proto raděj zašla,
v díle literáta zalíbení našla.

49 ***Ulita*** je na prach, zejí ***města stáje***
prázdnem, všude ***vada***, kdeco halabala.
Celá ulice pak z toho zděšena je:
pijana z vrat šupem cizí paní hnala.

50 Páchne tady ***kyan***, ***pták*** si ***něco*** zpívá,
drahý ***kámen*** chybí ve vesnici chudé.
Já se tedy loučím, co jiného zbývá,
invalida střelec sám u boudy zbude.

51 Zpěvačka pod ruinou koupe se v Otavě,
paní (ne pravačka) klády zří v obavě.
Slavici o plti vědět dá pod hradem,
sluní se spolu pak na louce za sadem.

48: Čáp (kakra), kati (trá), damani (na) – Čapka Krakatit ráda má Nina
49: (och) Lastura, (kuš) Ankary chlévy, kaz (ala) – ochlastu Rakušanka rychle vykázala
50: Jed (nono), hýl (ové), cosi (říz), achát (ou) – jednonohý lovec osiří za chatou
51: (urá) Bílé vor ukáže (na) u Rabí levoruká žena

52 Je to ***obrat*** z cizí řeči,
znamená to kvítí, ***stvoly***.
Cizinec zval z jiné země
holky k splavu do údolí.

53 Nejsem ***hlupák***, vidím – ***plošina*** je v gala,
háv hereček září, když jdou mezi stoly.
Chodím nyní s dívkou, jež se procházela
po poušti i v rušných cizích metropolích.

54 ***Šlechtic*** má rád ***lovy*** v pohraničí,
darmo na něj ***dědci v řece*** křičí.

52: (lá) Kalk, (jezuskote) stonky – lákal k jezu Skot Estonky
53: Mamlas (kuk), terasa (ha), roucho div (ala) – mám lásku, která Saharou chodívala
54: (st) Arcivévoda, (chr) hony – starci ve vodách Rhôny